

Nimistöntutkijat kaikilta mantereilta kohtasivat Barcelonassa

Kolmen vuoden välein pidettävä nimistöntutkimuksen kansainvälinen konferenssi järjestettiin 5.–9.9.2011 Barcelonassa Espanjan Kataloniassa. Nyt jo 24. kerran järjestettyyn kongressiin osallistui ennätysmäärä nimistöntutkijoita ja nimistöön erikoistuvia opiskelijoita ympäri maailmaa. Järjestäjien ilmoituksen mukaan meitä oli kaikkiaan noin 600, joista tosin puoleentoista sataa – pääasiassa ehkä paikallisia tutkijoita – osallistui vain kahteen viimeiseen kongressipäivään.

Barcelonan yliopiston filologisen tiedekunnan historialliset rakennukset aivan kaupungin ytimessä toimivat kongressin pitopaikkana. Valtavat aniliininpunaiset kongressilakanat yliopiston pääovella toivottivat kansainväliset vieraat tervetulleiksi ja kertoivat näyttävästi kaupungissa liikkuville meneillään olevasta tapahtumasta. TV-julkisuutta sai myös kongressin yhteyteen järjestetty tilaisuus yli 90-vuotiaan katalonialaisen filologin ja pitkäaikaisen Barcelonan yliopiston rehtorin Antonio Maria Badia i Margaritin kunniaksi. Väistämättä mieleen tulikin viikon aikana, että paikalliset järjestäjät olivat päättäneet hyödyntää kansainvälistä kongressiyleisöä Katalonian oman identiteetin korostamisessa.

Kongressin kielet olivat ICOSin (International Council of Onomastic Sciences) virallisten kielten, englannin, ranskan ja saksan, lisäksi espanja ja katalaani. Espanjaksi ja katalaaniksi pidettiin lukuisia esitelmiä, mikä johti melko lailla vuonna 2005 Italian Pisassa pidetyn kongressin kaltaiseen tilanteeseen: kansain-

välisen konferenssin rinnalla pidettiin oma paikallinen konferenssi. ICOSin kielipolitiikka ja samalla myös näiden kansainvälisten kongressien kielipolitiikka on edelleen kuuma kysymys, josta on hyvin erilaisia näkemyksiä. Lingvisteinä meidän tulisi toki edistää monikielisyttä ja tukea myös pienten kielten, kuten katalaanin, asemaa, mutta toisaalta liian monet rinnakkain käytettävät kielet saattavat hankaloittaa ja jopa estää tiiviiden kansainvälisten yhteyksien syntymistä.

Euroopassa järjestettynä nimistö-kongressi keräsi jälleen eniten eurooppalaisia osanottajia. Nimistöntutkijoita oli mukana kuitenkin kaikilta muiltakin asutuilta mantereilta, Pohjois- ja Etelä-Amerikasta, Afrikasta, Aasiasta ja Australiasta. Etenkin afrikkalaisia tutkijoita näytti tällä kertaa olevan huomattavasti aikaisempaa enemmän, vaikka osanottajien tarkka lukumäärä ei kongressin puutteellisten ohjelmätietojen ja monien peruutusten takia selvinnytkään. Suomalaisia oli mukana kaikkiaan 14, joista 9 piti esitelmän.

Kongressin ohjelmassa oli satoja sektioesitelmiä, jotka jakautuivat 12 rinnakkaiseen teemasektioon; niistäkin osa jakautui vielä osittain kahtia. Lisäksi oli kaksi plenaaria, keskustelutilaisuuksia ja työpajoja. Kaiken kaikkiaan ohjelma oli sekavahko, ja moni kiinnostava esitelmä jäi valitettavasti kuulematta vain sen takia, ettei niitä löytänyt erikoisella logiikalla laaditusta ohjelmalehtisestä. Teemat olivat monin tavoin päällekkäisiä: sektioissa käsiteltiin onomastiikan ter-

minologiaa, onomastiikan teoriaa, nimiä yhteiskunnassa, henkilönnimiä, paikannimiä, onomastiikkaa ja lingvistiikkaa, onomastiikkaa ja historiaa, onomastiikkaa ja kulttuuria, onomastiikkaa ja maantiedettä, kartografian ja paikannimien suhdetta, nimien standardointia sekä Katalonian nimistöntutkimusta. Keskitymekin tässä nostamaan esiin muutamia omasta mielestämme kiinnostavia ja tällä hetkellä keskeisiltä vaikuttavia aihepiirejä ja esityksiä.

Nimet osana yhteiskuntaa

Kansainvälisen nimistöntutkimuksen painopiste on nyt selvästi siirtynyt etymologisesta tutkimuksesta ja nimien rakenteen selvittelystä semanttisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Erisnimen erityislaatu kielen yksikkönä antaa aiheen pohtia nimien käyttöä eri sosiaalisissa tilanteissa, nimiä vallan välineinä ja identiteetin heijastajana.

Tähän tematiikkaan sopi hyvin myös konferenssin alkajaisiksi kuultu Helen Kerfootin plenaari YK:n alaisesta paikannimityöstä. YK:n asiantuntijaryhmä, UN Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN), on työskennellyt jo vuosia edistääkseen maailman valtioiden toimia näiden omien paikannimien keräämiseksi, säilyttämiseksi, hallinnoinniksi ja niistä tiedottamiseksi. Samalla on pyritty luomaan puitteet paikannimien standardoimiselle. Nopeasti kehittyvä teknologia, tiedonvälitys ja verkottuminen sosiaalisen median kautta vaativat yhä tarkempia ja yhtenäisempiä paikannimitietoja. Puutteelliset karttatiedot saattavat myös esimerkiksi viivästyttää katastrofialueille vietävän avun perille saamista, kuten Haitissa tammikuussa 2010, Kerfoot totesi. Erityinen haaste ni-

mistön kannalta on maailman urbanisoituminen: esimerkiksi puolet Saharan eteläpuoleisen Afrikan kaupunkien kaduista on nimettömiä, ja toisaalta Kiinassa luodaan 20 000 uutta kaupunkinimeä vuodessa. YK:n työ on kantanut hedelmää: nykyisin jo noin 40 valtiolla on kansallinen nimiviranomainen tai -lautakunta.

Nimet osana yhteiskuntaa oli teemana yhdessä laajassa sektiossa, jossa kuultiin noin 40 esitelmää. Sektiossa nousivat näkyvästi esiin sosio-onomastiset ja ”vuorovaikutusonomastiikan” (*interactional onomastics*) näkökulmat, ja aineistoina oli usein keskusteluja tai haastatteluja. Kun tarkastellaan nimien käyttöä esimerkiksi aitojen vuorovaikutustilanteiden valossa, päästään usein myös pohtimaan nimien rajoja ja nimen määrittelyä. Puhujilla on liki aina käytössään useita eri tapoja yksilöidä kohteita. Milloin kohteisiin viitataan proprein, ja kun viitataan, millaisin proprein? Näitä kysymyksiä tarkastelivat muun muassa Elwys De Stefani ja yhteisesitelmässään Terhi Ainiala ja Paula Sjöblom.

Henkilönnimet kantavat mukanaan merkkejä kantajiensa kielestä, kulttuurista ja etnisyydestä. Vähemmistöön kuuluvat voivat pyrkiä vaihtamaan nimensä, jos oman kulttuurin leimasta halutaan – kenties väheksyttynä tai jopa syrjittynä – eroon. Märit Fränden esitteli Ruotsin saamelaisien sukunimenvaihtoja 1920–2009. Huomattava osa saamelaisista oli vaihtanut suomen- tai saamenkielisen nimensä ruotsinkieliseksi. Nykyisin tilanne on kuitenkin muuttunut, ja saamelaiskulttuurin korkeampi arvostus näkyy myös saamelaisnimien säilyttämisenä ja ruotsalaisnimien vaihtamisena saamenkielisiin. Elektra Minkkinen puolestaan toi esiin sen, millaisia hankaluuksia Suomen

somaliväestö on kohdannut kahden eri tavalla rakentuvan nimijärjestelmän kohdatessa. Paikannimiinkin voidaan liittää etnisiä ja kielellisiä merkityksiä; tätä kysymystä tarkasteli Anu Reponen Suomen venäjänkielisen vähemmistön nimistönkäytön valossa.

Ukrainalainen Bohdan Azhniuk nosti esiin kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien nimenkantajien ongelmat entisissä neuvostovaltioissa. Tyytymättömyys henkilönimien mukauttamiseen valtion virallisen kielen nimisysteemiin on saanut aikaan useita oikeusjuttuja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Antti Leino ja Sirkka Paikkala pohtivat esitelmässään myös henkilönnimien ja identiteetin välistä kytköstä: Leino etunimien ja sukupuolen kytköstä, Paikkala suomalaisnaisten sukunimivalintaa. Minna Saarelpaukkala taas toi hausalla tavalla esiin kotieläinten kasvaneen merkityksen ihmisille esitellessään kissojen ja koirien nimipäiväkalentereita.

Nobuhle Ndimande-Hlongwa ja Gugulethu Mazibuko Etelä-Afrikasta pohtivat paikannimien kansallista ja kansainvälistä standardointia maan 11 virallisen kielen kannalta. Ongelmia ei ole yksin nimien kirjoitustavoissa tai nimien saamisessa karttoihin vaan myös esimerkiksi siinä, että kansalaiset usein vastustavat viranomaisten tekemiä muutoksia. Suullinen nimiperinne säilyttää alkuperäiskansojen vanhaa historiaa, ja tämä tulisi ottaa huomioon nimistösuunnittelussa ja standardoinnissa.

Carole Hough ja Ellen Bramwell esittelivät Glasgow'n yliopiston tuoretta hanketta Scots Words and Place-names. Ideana on tutkijoiden ja maallikoiden välinen vuoropuhelu skotin kielen aseman parantamiseksi ja kielellisen tietoisuuden lisäämiseksi. Keinot ovat nykypäivää: ih-

miset voivat osallistua keskusteluun skotinkielisistä sanoista ja paikannimistä niin hankkeen kotisivuilla kuin Twitterissä ja Facebookissakin. Lisäksi Skotlannin kouluissa on toteutettu skotinkielinen kirjoituskilpailu.

Terminologisia kysymyksiä

Yhtenäisen terminologian kehittäminen on ollut kansainvälisen nimistöntutkimuksen viime vuosien suuria kysymyksiä. ICOSin toteuttamana hankkeena on verkossa (<http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html>) julkaistu luettelo, joka sisältää noin 70 keskeistä termiä onomastiikan eri aloilta. Tällä hetkellä englannin-, saksan- ja ranskankielisinä versioina oleva terminologia kasvaneen tulevaisuudessa: suunnitteilla on erikielisiä versioita sekä temaattisia laajennuksia. Staffan Nyström vertaili esitelmässään nykyistä luetteloa Naftali Kadmonin toimittamaan terminologiaan, *Glossary of terms for the standardization of geographical names* (UNGEGN, 2002), joka on huomattavasti laajempi mutta sisältää vain paikannimistöön liittyviä termejä sekä lisäksi paljon sellaista erikoisanastoa, joka ei oikeastaan liity onomastiikkaan ollenkaan. Yhteisiäkin termejä niissä on, mutta joissakin tapauksissa näiden termien määritelmät poikkeavat toisistaan. Nyströmin mielestä jonkinasteinen luetteloiden harmonisointi olisi-kin paikallaan.

Kaupallista nimistöä ICOSin terminologiassa käsitellään hyvin vähän, mikä johtunee siitä, että kaupallisen nimistön tutkimus on kovin nuorta. Paula Sjöblom pohti esitelmässään kaupallisten nimien tutkimuksessa esiintyvää termien kirjavuutta ja ehdotti muun muassa kansainvälisessä tutkimuksessa tiuhaan

esiintyvän ergonyymi-käsitteen käyttämistä yläkäsitteenä, joka sisältää paitsi kaupalliset nimet, kuten yritysnimet, tuotenimet ja brändit, myös erilaisten eikaupallisten instituutioiden, kuten koulujen, museoiden ja hallintoelinten, nimet. Hän toi esiin myös kaupallisen nimityksen erityispiirteet, jotka vaativat paikan- ja henkilönimitystä poikkeavaa tutkimusterminologiaa. Kaupallisen nimityksen terminologisia kysymyksiä käsittelee myös Antje Zilg pohtiessaan kaupallisten nimien luokittelua referenttien pohjalta.

Samassa terminologia-sektiossa Adrian Koopman kertoi eteläafrikkalaisten kasvien tieteellisten nimien sisältämistä henkilön- ja paikannimistä ja otti samalla kantaa nimien siirtymiseen yhdestä nimikategoriasta toiseen. Terminologisesti aihe on kiinnostava kahdessa mielessä: toisaalta voidaan keskustella taksonomisen nimityksen propriaalisesta statuksesta, toisaalta Koopmanin käyttämästä termistä *onomastic shift*, onomastinen siirtymä, jolla hän tarkoittaa proprin tai appellatiivin siirtymistä toiseen kategoriaan.

Raha ja nimet

Talouselämä ja markkinat ovat tietoisesti hyödyntäneet erisnimien erityislaatuisuutta jo ainakin 1800-luvulta asti, mitä vasten on oikeastaan melko kummallista, että nimitystutkijat ovat heränneet pohtimaan nimien ja kaupallisuuden kytköstä vasta äskettäin. Kaupallisen nimityksen tutkimus on ollut marginaalista ja näissä kansainvälisissä konferensseissa se on näkynyt vain yksittäisinä esitelminä. Vähä vähältä tutkimusalan suosio on kuitenkin kasvanut, ja talouselämän nimitykseen keskittyvä oma symposiumkin järjestetään ensi kesänä jo neljättä kertaa,

nyt Suomessa. Kiinnostuksen lisääntyminen näkyi selvästi myös Barcelonan kongressissa, jossa eri sektioissa kuultiin lukuisia kaupallista nimitystä käsitteleviä esitelmiä.

Saksalaiset Elke Ronneberger-Sibold ja Sabine Wahl sekä italialainen Paola Cotticelli Kurras ovat jo useita vuosia tutkineet rinnakkain saksalaista ja italiaista brändinimitystä yhteisin menetelmin. Tällä kertaa kuultiin peräkkäisinä esityksinä tutkijoiden tuloksia näiden maiden brändinimiin liitetystä assosiaatioista. Brändeiksi tutkijat lukevat kaikki rekisteröidyt tuotenimet, mikä ei täysin vastaa suomalaista brändin määritelmää. Tutkimuksen teoreettinen pohja ei vaikuttanut kovin vahvalta: assosiaatiot oli luokiteltu ilman erityisiä perusteluja seitsemään ryhmään (luotettavuus, perinne, uteliaisuus, vapaa-aika ja viihde, sosiaalinen status, lepo ja turvallisuus, aistihavainnot) ja nimet oli sijoitettu näihin ryhmiin ilmeisesti tutkijoiden oman intuition varassa. Mielenkiintoista on kuitenkin eri maiden nimitysten välinen vertailu. Saksalaiset tuotenimet esimerkiksi käyttävät yhä enemmän hyväkseen aistihavaintoja, kun taas Italiassa ei vastaavaa trendiä ole yhtä selvästi havaittavissa.

Brändeihin ja brändäämiseen perehdyttiin myös useissa muissa esitelmissä. An Vande Castele on tutkinut espanjalaisten brändinimien appellatiivistumista laajan, muun muassa sanomalehtiartikkeleista koostuvan korpuksen avulla. Jani Vuolteenaho selvitti, miten kaupunkiympäristössä paikkoja markkinoidaan ja brändätään nimien avulla. Viranomaisilla ja talouden toimijoilla on nimeämisen valta, ja kaupunkien virallisen nimityksen ja kaupallisen nimityksen raja muuttuu yhä sumeammaksi. Nimet eivät ole enää

pysyviä vaan vaihtuvat maksajan mukaan. Tatiana Sokolova puolestaan kuvasi Moskovan alueen kaupunkinimien, urbanonyymien, nykytrendejä uudisrakennusten nimeämisessä. Rakennuttajat antavat asuin- ja liikerakennuksille kansainvälisyyttä, trendikkyyttä tai loistokkuutta tavoittelevia nimiä. Kaupunkilaiset eivät välttämättä niele virallisiin nimiin sisällytettyjä mielikuvia, joten nimiä muokataan ja muutetaan omaan käyttöön sopiviksi. Esimerkiksi *Grand Park* -niminen pilvenpiirtäjäkompleksi on kaupunkilaisille *Sigarety*, 'Savukkeet'.

Muutamissa esitelmissä pohdittiin kiinnostavasti globaalin ja lokaalin ristivetoa yritysten nimeämisessä. Leila Mattfolk kertoi yritysnimien ”glokalisoitumisesta” (paikallistumisesta) ruotsinkielisen Närpiön asukkaiden näkökulmasta. Haastatteluissa hän oli selvittänyt, etteivät ihmiset vierasta lukuisia englanninkielisiä nimiä, vaikka nimien sisältö ei kaikille aukenekaan. Hän kysyi, mikä vaikutus englanninkielisillä yritysnimillä on kansalliseen identiteettiin vai johtaako kehitys vastakkaiseen suuntaan: suomen- ja ruotsinkielisten nimien määrä suurenee ikään kuin vastaiskuna vieraskielisille nimille. Viitteitä tästä on jo jonkin verran nähtävissä erityisesti ravintoloiden nimissä.

Holger Wochele ja Fiorenza Fischer ottivat esimerkikseen eurooppalaisen pankkialan, jossa viime vuosikymmeninä on tapahtunut suuria muutoksia. Liberalisoituminen, yksityistäminen, valtionohjauksen väheneminen ja fuusiot ovat näkyneet muutoksina myös kielellisesti ilmaistussa identiteetissä. Yrityksen alkuperä, ns. *country of origin* -efekti ei näy enää pankkien nimissä, joita on muutettu englanninkielisiksi tai eri kielistä vaikutteita saaneiksi mukakielisiksi muodos-

teiksi. Tutkijat puhuivat pankkien identiteetin muutoksesta, mutta väistämättä kuulijalle tuli mieleen, miten taitavasti rahoituslaitokset ovat nimenvaihdoksillaan oikeastaan häivyttäneet identiteettinsä ja miten hyödyllistä identiteettömyys saattaa olla nykyisessä Euroopan pankkikriisissä.

Aiheiden kirjavuus

Suuressa konferenssissa tekee valintoja kiireessä, ja osumat voivat olla niin iloisia yllätyksiä kuin pettymyksiäkin. Kongressivieraalla on usein kaksi vastakkaista tavoitetta: toisaalta on kiinnostavaa kuulla mahdollisimman paljon oman erikoisalan viimeaikaisesta tutkimuksesta, toisaalta on ainutlaatuinen tilaisuus tutustua kaikkiin sateenkaaren väreihin, alan aihepiirien kirjavuuteen.

Kirjallisuuden nimistöä haaviin tarttui yksi varsin hyvä vonkale, Karina Van Dalen-Oskamin esitys kirjallisuuden nimeämisestä. Van Dalen-Oskam on tutkinut kvantitatiivisesti valtavaa korpusta, joka käsittää yhteensä yli 60 englannin- ja hollanninkielistä romaania 1950-luvulta nykypäiviin. Kirjoissa on yleensä enemmän henkilön- kuin paikannimiä, hollantilaisissa käännöksissä on vähemmän nimiä kuin englanninkielisissä alku-teksteissä, ja lastenkirjoissa nimiä käytetään odotuksenmukaisesti eniten – pronominien käyttö on niissä vähäisempää. Tutkija totesi myös, että ihmisten intuitiivinen käsitys kirjallisuudessa esiintyvistä nimistä on usein virheellinen, sillä vieraskieliset nimet erottuvat selvemmin kuin tutut, jotka prosessoidaan automaattisemmin.

Kaikkiaan nimistöntutkimus osoitti – rönsyistään huolimatta – Barcelonassa vahvuutensa monipuolisena ja innova-

tiivisenakin tutkimuskenttänä. Konkari-
kävijä pani vielä merkille, että alalla on
paljon uutta lahjakasta jälkikasvua, jolta
on lupa odottaa paljon. Seuraavan ker-
ran nimistöntutkijat kohtaavat Skotlan-
nin Glasgow'ssa vuonna 2014.

PAULA SJÖBLOM
etunimi.sukunimi@utu.fi

TERHI AINIALA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

ANU REPONEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

KIRJALLISUUTTA

Raamatun teksti tulkinnan kohteena

Riikka Nissi: *Totuuden jäljillä. Tekstin tulkinta nuorten aikuisten raamattupiirikeskusteluissa.* Jyväskylä Studies in Humanities 145. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2010. 346 s. ISBN 978-951-39-4078-2.

Uskonnollista kieltä on käsitelty suomalaisissa tutkimuksissa jonkin verran (esim. Kela 2007; Lappalainen 2004; Mielikäinen 2000; Suojanen 1975). Näissä tutkimuksissa on pääosin tarkasteltu kirjoitettua tekstiä tai monologista puhetta, kuten saarnoja. Sen sijaan uskonnolliseen keskusteluun ja vuorovaikutukseen on kiinnitetty vähemmän huomiota, joskin Lappalainen (2004) käsittelee myös keskustelua uskonnollisen yhteisön piirissä.

Riikka Nissin tutkimus on toinen ensisijaisesti uskonnolliseen vuorovaikutukseen keskittyvä suomalainen väitöskirja, ja siinä käsitellään osittain samoja teemoja kuin ensimmäisessä, vuonna 2002 ilmestyneessä Esa Lehtisen tutkimuksessa. Tutkimuskohteena kummas-

sakin väitöskirjassa on raamattupiirissä tapahtuva keskustelu, ja keskeisenä tutkimustehtävänä on selvittää, millaisia keskustelun keinoja osallistajat käyttävät, kun he yhdessä tulkitsevat Raamatun tekstiä. Samalla kyse on myös siitä, miten osallistajat yhdessä rakentavat, ylläpitävät ja uusintavat uskonnollisen yhteisönsä toimintatapoja ja omaa identiteettiään sen piirissä. Tutkimukset sijoittuvat institutionaalisen keskustelun tutkimuksen alueelle: keskusteluissa tehdään puheen avulla raamattupiiri-instituutio ja sen istuntoihin osallistuvien roolit olemassa oleviksi ja näkyviksi.

Työn rakenne ja aineisto

Lehtisen väitöskirjan tutkimusaineisto koostui opettajajohtoisista adventistien raamattupiirikeskusteluista, kun taas Nissin aineisto on nauhoitettu nuorten aikuisten raamattupiiri-istunnoista, joissa keskustelu tapahtuu melko vapaamuotoi-